

שאינו עשוי להכניס כו'. והאי נקב דהבית אר
עושין אלא להוציא היין אבל לא להכניס, והי
שמכניסין בראז היינו כדי שלא יצא היין.

והרבה בגימגום קאתי הא דאמרינן בשמנה
שרצים² המפיס מורסא בשבת, אם להוציא
ממנה לחה ודאי פתח קעביד,³ ומוקמינן אליבא
דר' שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה
פטור עליה, דהיינו משמע דלהוציא ממנה לחה

הערת וביאורים

בקורה, אף על פי שבאו לתוך האוכל לא נעקר שם
משקה ממנו וכו', עיי' ש. ועוד כתב: 'וכן הא דאמרינן
החם במשקה הבא לאיבוד ובמשקה העומד לצחצוח
דבעי לזימור שאינו מכשיר, דוקא דמתחילה
כשהוציא המשקה לאיבוד היה יוצא או לצחצוח
שאלו היה עליו שם משקה מתחילה, משום שבא
לאיבוד או משום שעומד לצחצוח לא בטיל מיניה
תורת משקה'. ובוה י"ש ליישב למה הוזכרו ענבים
כלל במשנה ולמה לא נשנית מחלוקת התנאים
במחליק פני הכר ביון ממש. ובשלמא אם נחליק
במשקה הבא לאוכל אם כאוכל הוא או לא, מובן
למה נקט 'ענבים', אבל לאוקמתא דרב פפא שנהליק
במשקה הבא לאיבוד (שהאור שראבו ונשרף) אם
דינו כמשקה או לא, ליתני המחלוקת במחליק ביון.
ועיין בחידושי חת"ס כאן שעמד על העצה זו וכתב
לחדש דבריו המדרי"ט. דביין שהוא משקה מכבר
לכ"ע אפילו לצחצוח או לאיבוד מכשיר, ולא פליגי
אלא בענבים שהוא אוכל ועתה נעשה משקה וכיון
שגם הולך לאיבוד או לצחצוח פליגי.

1. וכ"ה בכ"מ: 'רבא', ולפנינו: 'אמר רבה'.
2. לעיל קו, ב. 3. בגמ' שם: 'אם לעשות לה פה
חייב אם להוציא ממנה לחה פטור' (והיא משנה
בעדויות פ"ב מ"ז). ומפורש רבינו בהמשך
דמדומקמינן לה אליבא דר' שמעון לפטור בלהוציא
ממנו לחה משום מלאכה שאצל"ג, משמע דאי לאו
מטעם זה היה חייב משום עושה פתח, ופתח גמור הוא
להתחייב עליו אפילו כשאינו עשוי אלא להוציא
לחה, וזהו שקיצר וקבע: 'ודאי פתח קעביד', והולך
ומפרש את דבריו.

אבל אם נילוושה במים הוכשרה על ידי אותן
מים, דכי האי גוונא דהו משקין בפני עצמן כבר
ואחר"כ באו לאוכל ליכא למאן דאמר דאוכל
הוא,⁴ דהא [ד]פליגי במשקה הבא לאוכל היינו
דומיא דחולב דדומיא דמחליק ענבים, דעדיין
מעולם לא הייה משקה (עליהם)⁵ בפני עצמן.⁶

[קמו, א] ואמר רבא: דבר תורה כל פתח

הנילוש במי פירות ועכשיו הוכשר במיץ היוצא מן
הענבים וגם הענבים עצמן הוכשרו. וכן מפרש רבינו
הניזון בהכשר העיסה שנילושה במי פירות, וזין
הענבים עצמן לא הוכיר. ועיין בתוס' ר"ז, מהר"י
תליתא, ד"ה המחליק, שהביא מה שפירש רש"י
שמחליק ככרוחני, והקשה הרי הוכשרו כבר משעת
ליישוב, וכתב שדוק לפרש שנילושו במי פירות,
ולפיכך פירש דמירי במחליק עיגול של דבילה
שעדיין לא הוכשר עד שמחליקו, שכן הרישא של
המשנה במעשרות שם (פ"א מ"ז) מיייר בעיגול של
דבילה. וכן פירשו הר"ש והרע"ב במעשרות שם.
3. שאין מכשירין את האוכל לקבל טומאה אלא
שבעה משקים, עיין מכשירין פ"ו מ"ז. 4. ששם
משקה שהיה עליהם בפני עצמן אינו מתבטל מהם
בהתערבם באוכל. וכן משמע במשנת תרומות פ"ה
מ"א-מ"ב ובמשנת חלה פ"ב מ"ב ששנו שהעיסה
הנילושה במי פירות אינה מוכשרת לקבל טומאה.
ומכאן שאם נילוושה במים מקבלת טומאה, ואין
אומרים שהמים שהתערבו עם הסולת דין אוכל י"ש
להם, וכן מתבאר בעירובין לא, א ובבבא בתרא י"ט,
ב, ע"ש. ועיין בהערה 6. 5. מלה זו מסומנת
בכתב"י למחיקה. ושמה צ"ל: 'דעדיין מעולם לא היה
[שם] משקה עליהם בפני עצמו'. 6. וכ"כ סברא
זו בשו"ת מהר"ש ח"א סי' עז, והרחיב בפירושה,
שכתב: 'ודוקא משקה שעדיין לא ירד עליו תורת
משקה וכשעת פרישתו מן האוכל חשב עליו לתתו
לתוך אוכל אחר, ודאי דלא חשיב משקה, שעדיין לא
נעקר שם אוכל ולא נחת תורת משקה עליו. אבל
משקה שכבר י"ש עליו שם משקה מתחלה, כגון
שסחט אשכול ענבים לתוך הקערה ושוב נתנם

אלא להוציא לזה הוי פתח גמור ומלאכה קעבד⁶, והאי דפטור משום דמוקמין כר' שמעון⁷, והבא בעי למימר דאין פתח ממש אלא אותו שעשוי להכניס ולהוציא.⁸ ואליבא דמאן דמפרש⁹ דהדיא דשמונה שרצים לעשות לה פה

הערת וביאורים

לצורך אחיא אליבא דר' שמעון, אבל אינר אפילו אליבא דר' יהודה אתני, והדו"ב במפיס מורסא לעשות לה פה הוא משום גמור מלאכה, אבל כשאינו עושה אלא להוציא לזה אינה גמור מלאכה ואי אפשר לחייבו משום מכה בפטיש. ועיין בהערה 40 שם במה שביארנו בטעם הדבר. ועיין עוד מ"ש בזה בארי עזרי על הרמב"ם שם, ובקהלות יעקב, שבת, ס"י. ב. ויש שפירשו טעם הדו"ב במפיס מורסא משום מכה בפטיש, ובהוציא לזה איז זה גמור מלאכה, עיין במ"מ שם. ועיין בביאור הלכה של המשנ"ע ס"י שטז ס"ז ד"ה נחשים. וקריית רבינו כאן היא לפי הנהגה הפשוטה בגמ' לעיל שם שהטעם לפטור בהוציא לזה הוא משום מלאכה שאצ"ג וכר' שמעון, או שמקשה עכ"פ לפי השיטה הפוסטת שם משום מלאכה שאצ"ג. 8. רוב הראשונים הקשו מעיד קרישא זו מהרש"א שם: 'אם לעשות לה פה חייב, והרי אינו עשוי להוציא ולהכניס. וכן מקשה רבינו להלן בקרייתו השניה, ראה בהמשך הערה 10. אבל קרישא זו שמקשה רבינו מהרש"א, ונשאר בקרישא, לא מצאנו לאחד מהכמ"י התוספות או לאחד מן הראשונים שהקשו כן במפורש. אך עיין בתוס' הגדפסים לעיל צד, א ד"ה רבי שמעון שמתוך דבריהם נראה שהגדפסין בקרישא זו. עיין שם שלפ"י מה שנקטו בטעם הדבר לפטור במפיס מורסא משום מלאכה שאצ"ג שהוא משום דלא דמי לעשיית פתחים שבמשכן, העיד: 'ומפיס מורסא להוציא ליהא המוקיעו ואין צומד להכניס ואין ולהוציא ליהא תמיד אצ"פ שנעשה פתח גמור שהרי ראוי להכניס ולהוציא אם היה צריך, מ"מ לא דמי לפתחים שבמשכן וכי'. וכוונתם לומר שבהוציא לזה, אצ"פ שאינו עשוי להכניס ואין להוציא לזה תמיד, מ"מ כיון שראוי הוא לכך הרי פתח גמור, אלא שמאחר ולא נעשה לפטור זו מלאכה שאצ"ג ודאי ועיין בשט"ל אבני נזר אר"ח ס"י רטז אות ו במה שדן

ודאי פתח קא עביד ומלאכה קעבד, אלא שאינה צריכה, דאינו צריך לאותו פתח, ואליבא דרבי שמעון פטור, והאי פטור פטור ומותר הוא.⁴ דבמקום צערא התמיד לכתחילה,⁵ והשתא התם רוצה לומר דאפילו אם אינו עשוי

הערת

4. כמבואר בגמ' לעיל דף ג, ודף קמ"א. 5. וכן פירש רש"י לעיל קמ, א ד"ה פטור. וכ"כ תוס' במכובת ג, ב ד"ה ואם להוציא, ושאר ראשונים שם. 6. נקט רבינו שהמפיס מורסא חייב משום עושה פתח, ולפיכך מקשה מבהוציא ממנו לזה הלא הפתח אותו עשוי אלא להוציא וליא להכניס. ועיין ברש"י לעיל קמ, א ד"ה חייב שפירש טעם הדו"ב במפיס מורסא הוא: 'משום בונה פתח או משום ממקן כלי'. וכן עיין ברש"י במכובת ג, ב ד"ה חייב: 'שהוא מתקן פתח חייב משום בונה דאשכחן בנין כבעלי חיים דכתיב וכן את הצליע' (בראשית ב, כב). ועיין במגב"ם הל' שבת פ"י ה"ז שכתב שחייב משום מכה בפטיש, ובהשגת הראב"ד שם כתב לחייבו משום בונה, ועיין בבס"מ שם. ועיין ב'תוספות שאנ"י ערוות פ"ב מ"ה, שמדבריו משמע שחייב משום עושה תבורה, שאי אפשר להוצאת לזה בלא הערובת דם. 7. הקרישא היא לפי המבואר בגמ' לעיל שם שבהוציא ממנה לזה פטור אחיא כר"ש ופטר כמלאכה שאצ"ג, משמע שאין כאן חסרון בצורת עשיית הפתח לחתחייב עליו, אלא מאחר שלא עשה כי אם להוציא לזה מלאכה שאצ"ג היא. [ועיין בספרנו לעיל קמא, ב ד"ה רבא, שפסק רבינו בעל התוספות שם שמתוך להפיס מורסא שהלכה כר"ש, ועיין במ"ש שם בהע" 10.] ועיין בספרנו לעיל לא, ב ד"ה כוס על הגר, ק"ה: והדין דמפיס מורסא (ח"א, עמ' שפד) שרבינו בעל התוספות שם ביאר הטעם לפטור המפיס מורסא להוציא ממנו ליהא: 'משום דכי האי פתח לא הוה במשכן, דפתח עשוי להכניס ולהוציא והאי לא עבד אלא להוציא בלחוד'. ועיין בהערת וביאורים לעיל שם עמ' שעו הערה 28, ועמ' שפד הערות 40, 41, שביארנו עפ"י זה יציתב המ"מ בזה' שבת פ"י ה"ז בדעת הדפוס דס"ל שהלשונות בגמ' לעיל קמ, ב פליגי אהדדי, ופסק כלישנא קמא שרק הדיא דהצד שלא

[קמו, ב] [פרץ את פצימיו משמא כל סביביו].
 לא¹⁴ נראה כדפיריש בקונטרס¹⁵ דמטמא כל
 סביביו ארבע אמות, דהא [ד]אמרין בסוטה
 בפרק משוח מלחמה¹⁶ דמות תופש ד' אמות
 לסומאה, היינו דליכא מחיצות סביב המת, והכי
 משמע התם דחצר הקבר דמסימא מחיצתא
 סביב המת העומד בתוכה טהור, אבל מת
 בעלמא דלא מסימא מחיצותא סביב או תופש
 ד' אמות טומאה. והאי בית והמת בתוכו הרי
 סביב המת מחיצות ואינו תופש ד' אמות, ואין
 הבית מטמא כל סביביו אלא מי שנוגע בו
 ממש.¹⁷ מ"ר.

הערות וביאורים

ד"ה מתב רב אמי בשם התוספות, ובשיטמ"ק שם
 ד"ה וז"ל שיטה ישנה, ועוד. ¹¹ תוספות עדינות
 פ"א ה"ז (ה"ז): 'המפס מורסא בשבת אם לקולפה
 ולעשות לה פה כדרך שהרופאין עושין חייב'.
 והובאה ברש"י לעיל קו, א ד"ה אם. ¹² וכן תירץ
 בשיטמ"ק כתובות שם בשם בעלי התוספות. ור"מ
 המאירי כאן כתב כן בשם יש מפרשים. ועיין בתוס'
 לעיל ג, א. שתירצו בשם ר"ת שהפתח עשוי להכניס
 אויר ולהוציא ליחה. וכ"כ הרבה מן הראשונים, מהם
 שכתבו כן ע"ש ר"ת ומהם בסתם. ועוד תירץ ר"מ
 המאירי בשם קצת מפרשים שאינו חייב אלא א"כ
 נותן בתוכה פתילה של בגד בכדי שלא יסתם הנקב.
¹³ רבינו נשאר בקושיא, שהתירוצים הנ"ל אינם
 מעלים שכתב ארכוב לקושיא זו, שלא הפיס המורסא אלא
 בכדי שתצא הלחה כעת ולא שיישאר הפה פתוח,
 ופשיטא שלא נעשה להכניס בו סם או אויר וכדומה.
 וראה לעיל הערה ⁸. ¹⁴ מקבילות לדיבור זה:
 התוספות שלפנינו ותוספות הרא"ש ד"ה פרץ;
 התוספות בב"ב יב, א ד"ה פרץ: שיטה מקובצת ב"ב
 שם ד"ה פרץ בשם הריב"א ותוספות הרא"ש.
¹⁵ כאן ובי"ב שם ד"ה פרץ. ¹⁶ מד, א.
¹⁷ וכן הקשה כאן רבינו בעל התוספות שברפס
 בשם זקנו הר"ר שמשון זצ"ל, ובהוס' הרא"ש
 הקשה כן בשם ה"ר שמשון הזקן, ובתוס' בב"ב שם
 הקשו בשם ר' שמשון, ובשיטמ"ק שם בשם

היינו כדי שיהא יוצא לחה כל שעה ושעה, נמי
 לא אתי שפיר, דבעי למימר דאע"ג דאינו עושה
 פה להכניס בו כלום הוי פתח. הואיל דניהא ליה
 שיהא פתוח ועומד כל שעה ושעה ותזוב ממנו
 לחה, דהיינו בהוצאת לחה להודיה קא חשיב
 פתח, והכא בעי למימר דאין פתח אלא העשוי
 להכניס ולהוציא.¹⁰ אבל ר' פירש שפיר
 כדמשמע בתוספתא¹¹ אם לעשות לה פה כדרך
 שהרופאים עושין, והיינו כדי להכניס לה סם.¹²
 אבל אם להוציא ממנה לחה לא הוה ידע ר'
 לגמרי לפרש, דבעינן למימר דפתח הוי מלאכה
 קא עביד אלא שאינה צריכה לגופה.¹³